

Waar een wil is, is nog geen weg

Samenvatting

Juli, 2024

Auteurs

A. L. (Leone) Verweij, MSc.
Prof. Dr. H. J. M. (Menno) Fenger
dr. A. M. (Agnieszka) Kanas
Erasmus Universiteit Rotterdam
Erasmus School of Social and Behavioural Sciences (ESSB)
Department of Public Administration and Sociology (DPAS)

Het rapport 'Waar een wil is, is nog geen weg' maakt onderdeel uit van het onderzoeksproject Laaggeletterdheid als Barrière voor Participatie. Dit is een samenwerking tussen de Erasmus School of Social and Behavioural Sciences, Stichting Lezen en Schrijven, de gemeenten Drechtsteden, Pijnacker-Nootdorp, IJsselgemeenten en Zoetermeer, prof. dr. Maurice de Greef (Vrije Universiteit Brussel), Divosa, en SAM. Het project wordt gefinancierd door ZonMw.

Samenvatting Rapport 'Waar een wil is, is nog geen weg'

Het rapport 'Waar een wil is, is nog geen weg' is het resultaat van een éénjarige verkenning van de het werkveld van laaggeletterdheid, het domein Werk en Inkomen en de connectie tussen deze twee domeinen in vier Nederlandse regio's: Drechtsteden, IJsselgemeenten, Zoetermeer en Pijnacker-Nootdorp. In dit verkennende onderzoek waren een drietal onderzoeksvragen leidend:

- (1) Hoe ziet het werkveld van laaggeletterdheid eruit in de betrokken gemeenten en welke knelpunten ervaren zij in het uitvoeren van hun werk?
- (2) In hoeverre staat laaggeletterdheid op de agenda in het domein Werk en Inkomen en welke knelpunten ervaart dit domein in het (verder) opnemen van dit thema?
- (3) Welke barrières zijn er in het samenbrengen van het domein Werk en Inkomen en het werkveld van laaggeletterdheid?

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden hebben er zowel interviews met professionals uit beide domeinen als een documentenanalyse van openbaar beschikbare coalitieakkoorden, programmabegrotingen en beleidskaders gerelateerd aan beide domeinen plaatsgevonden. De focus van dit rapport ligt op de aanpak van laaggeletterdheid onder NT1'ers: mensen die wel Nederlands spreken, maar het lezen, schrijven, rekenen en de digitale vaardigheden (nog) niet voldoende machtig zijn.

Dit rapport laat zien dat de aandacht voor laaggeletterdheid in alle onderzochte gemeenten is gegroeid de afgelopen jaren. In gemeentelijke stukken is een duidelijke trend te merken. In de meeste regio's krijgt het onderwerp vanaf 2022 meer aandacht in bijvoorbeeld coalitieakkoorden en beleidskaders binnen het sociaal domein. Het nationale programma *Tel mee met Taal* is in elke gemeente leidend, maar de accenten liggen net anders. Zo legt de ene regio nadruk op zelfredzaamheid en de andere op een doorlopende leerlijn. In de meeste regio's krijgt de NT-1 doelgroep speciale aandacht in beleid en groeit de roep om een integrale aanpak van laaggeletterdheid. Er wordt gezocht naar verbindingen met andere beleidsterreinen, zoals armoede en schulden maar ook gezondheid.

Ondanks de groeiende aandacht voor laaggeletterdheid lopen professionals in dit werkveld tegen een verscheidenheid van knelpunten aan, die de aanpak van laaggeletterdheid belemmeren. Een deel van deze knelpunten wordt veroorzaakt door kenmerken van het vraagstuk. Dit gaat om het huidige gebrek aan passend NT-1 aanbod, het beperkte bereik van NT1'ers, de negatieve gevolgen van de geïntroduceerde commercialisering van aanbod en de taalnetwerken en tenslotte het gebrek aan duurzame aandacht voor laaggeletterdheid op hoger politiek niveau. Ook lopen professionals in het werkveld van laaggeletterdheid tegen knelpunten aan door een gebrek aan vier middelen: tijd, (flexibel) geld, kennis en de mogelijkheid anderen ter verantwoording te houden. De onderzochte regio's lopen niet tegen dezelfde knelpunten aan, maar geen van de onderzochte regio's ontkomt volledig aan de kwetsbaarheid van de aanpak van laaggeletterdheid. Het thema wordt door één of twee beleidsmedewerkers gedragen, kennis en kunde moet nog opgebouwd worden en raakt verloren door verloop van personeel. Daarnaast wordt er buiten het werkveld zelf nog weinig verantwoordelijkheid gevoeld voor het thema.

De integrale aanpak van laaggeletterdheid is lastig om te verwezenlijken. De professionals in het domein Werk en Inkomen geven aan dat laaggeletterdheid een belangrijk thema is, zowel voor de re-

integratie van inwoners naar participatie als voor de eigen dienstverlening. Echter vertaalt dit zich in de onderzochte regio's nog niet of nauwelijks tot concrete actie. Ook in het domein Werk en Inkomen zijn er knelpunten die dit verhinderen. Bijstandsconsulenten beschikken nog niet over de benodigde kennis en tijd om het gesprek over moeite met lezen en schrijven te voeren. En zeker niet met de NT1'er. De focus op uitstroom uit de bijstand en de beperkte verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid in het domein Werk en Inkomen zorgen daarbij ook voor knelpunten.

De samenwerking tussen het werkveld van laaggeletterdheid en het domein Werk en Inkomen komt niet vanzelf tot stand. Dat komt door het gebrek aan benodigde middelen, afwezigheid van wederzijdse afhankelijkheid in het behalen van doelstellingen en gemis van eerdere, positieve samenwerkingsrelaties. Om de samenwerking tussen de twee domeinen te verbeteren, zijn de volgende aanbevelingen opgesteld:

- (1) Creëer wederzijdse afhankelijkheid in de te behalen doelen. Zo is het voor beide domeinen nodig om samen te gaan werken.
- (2) Vraag om toewijding van bovenaf, bijvoorbeeld aan de gemeenteraad, wethouders, bestuur van gezamenlijke regelingen en senior management in het domein werk en inkomen. Door toewijding van bovenaf te creëren, kunnen er meer middelen beschikbaar worden gemaakt. Ook kan het zorgen voor een vergroot verantwoordelijkheidsgevoel, om effectiever te kunnen monitoren op de voortgang van het vraagstuk.
- (3) Maak, waar relevant, negatieve ervaringen met de samenwerking uit het verleden zo snel mogelijk bespreekbaar. Zo kan de lucht geklaard worden en vertrouwen worden opgebouwd.
- (4) Ga met elkaar in gesprek. Uit de verkenning blijkt dat er wel degelijk animo is voor samenwerking en dat er mogelijkheden daarvoor zijn – zodra één iemand de eerste stap heeft gezet en energie kan blijven geven aan de samenwerking.
- (5) Vier de resultaten, ook de kleine. De integrale aanpak van laaggeletterdheid is een kwestie van de lange adem. Eén manier om in dit langdurige proces energie in de samenwerking te houden is het vieren van alle resultaten.
- (6) Maak gebruik van energie van buitenaf. Wanneer blijkt dat de betrokken beleidsmedewerkers op laaggeletterdheid en Werk en Inkomen niet de benodigde energie kunnen steken in de samenwerking, is het aan te raden om een externe partij in de arm te nemen. Door het advieswerk van Stichting Lezen en Schrijven of een onderzoeksproject als *Laaggeletterdheid als Barrière voor Participatie?* kan de impasse doorbroken worden en de connectie tussen beide domeinen gemaakt worden.